



Handlingsplan for samisk språk og kultur

i

Kvalsund kommune

2019-2024

1



¹ Bilder: Hentet 04.06.2019 fra 1) Hansen, Bjørn, 2) <http://www.kvalsund.kommune.no/reindriften-sliter.5983307-364373.html?showtipform=2>, 3) <https://www.sagat.no/hederspris-til-sjosame/19.5561>; 4) <http://www.settnordfra.no/2016/04/er-det-for-sent-for-sjosamene/>.

Innholdsfortegnelse

Innhold

Innholdsfortegnelse	2
1.0 Innledning	3
1.1 Historikk.....	3
1.2 Språksituasjonen i dag.....	4
1.3 Et langsiktig perspektiv.....	4
2.0 MÅL FOR SAMISK SPRÅK OG KULTUR I KVALSUND KOMMUNE	6
2.1 FORMÅL:	6
2.2 HOVEDMÅL:	6
2.3 DELMÅL:	6
2.4 MÅLGRUPPER	6
3.0 RETTIGHETER OG PLIKTER	7
3.1 Lovgivning.....	7
4.0 TILTAK	8
4.1 Generelt:.....	8
4.2 Oppvekst:.....	8
4.2.1 Grunnskolen:	9
4.2.2 Barnehage:	9
4.2.3 Kulturskolen:.....	10
4.3 Bibliotek og bibliotekbuss:	10
4.4 Kulturarrangementer:	10
4.5 Kommunal forvaltning:.....	10
4.6 Helse- og sosialsektoren:.....	11
5.0 Kostnads kalkyle og finansiering:	11
Litteraturliste	13

1.0 Innledning

I det påfølgende kommer en handlingsplan med tanke på å revitalisere samisk språk og kultur i Kvalsund kommune. Kvalsund kommune tilhører ikke samisk språkforvaltningsområde, men har likevel et særlig ansvar for å utvikle, styrke og bevare det sjøsamiske språket og kulturen. Det kreves at virksomheter, skoler og barnehager samt innbyggere er bevisst sitt ansvar i forhold til dette.

Denne planen omhandler samisk språk og kultur i dagens situasjon og tiltak for å nå disse målene.

I kommunestyresak 14/42 KVALSUND KOMMUNE INN I SAMISK SPRÅKFORVALTNINGSOMRÅDE-AVKLARING, ble det fattet følgende vedtak:

- Kommunestyret i Kvalsund er opptatt av at den oppvoksende generasjon skal gis muligheter for å lære samisk i sitt eget miljø.
- Kvalsund kommune har så langt ikke søkt ikke innlemmelse i samisk språkforvaltningsområde.
- Rådmannen får i oppgave å søke om støtte til å lage en samisk handlingsplan for språk og kultur, gjeldende for hele kommunen.
- Kvalsund kommune vil avvente behandlingen og resultat av det regjeringsoppnevnte utvalget som skal gjennomgå samelovens språkregler, inkludert bl.a. prosedyrer for eventuell innlemmelse i samisk språkforvaltningsområde.

1.1 Historikk

Samene er et urfolk som har sine tradisjonelle bosettingsområder i Norge, Sverige, Finland og Russland. Samisk kultur, språk og næringer har preget det samiske bosettingsområdet gjennom historien og utgjør en viktig del av Finnmarks og Kvalsunds historie og utvikling. De bofaste sjøsamene og de nomadiske jakt-/reindriftssamene har brukt området siden urminnes tid. Spor etter samiske samfunn i form av samiske gammetufter og ildsteder viser samisk bruk i lang tid tilbake.

På begynnelsen av 1900-tallet tapte både de bofaste samene og de svenske reindriftssamene terreng. Samisk språk, kofte, gamme og andre synlige samiske kjennetegn måtte vike for norsk språk, norske klær og norske tømmerhus. Assimileringspolitikken og samfunnsendringene reduserte kraftig bruken av det samiske språket. Den språklige forandringen kan delvis forklares via den daværende fornorskingspolitikken og at jordbrukssamfunnet var i stor endring. Det offentlige samepolitiske arbeidet startet da Kirke- og undervisningsdepartementet oppnevnte Komiteen til å utrede samespørsmål 3. august 1956. Gjennomslaget kom på 1980-tallet med opprettelsen av

Samerettsutvalget, som grunnla Sametinget og sameloven med tilhørende språkdel der forvaltningsområdet for samisk språk inngår.

1.2 Språksituasjonen i dag

I Kvalsund kommune har våre innbyggere norsk, samisk og kvensk bakgrunn og en liten del av befolkningen behersker samisk. Til tross for en økende interesse for å lære samisk så er det dette mest gjeldende for befolkningen som er over 40 år. Ser en bort fra de få elevene i grunnskolen som får samiskundervisning i grunnskolen, er det ingen over 40 år som har meldt sin interesse for kompetansegivende kurs i samisk. Det finnes en del personer som forstår samisk, men ikke snakker språket.

Mot slutten av 1970 og i videre de neste tiårene, tok samisk språkutvikling generelt en ny vending. Samiskundervisning i grunnskolen ble vedtatt og i det neste tiåret kom det tilbud om valgfag i samisk, og man erfarte også at det til høyere utdanning hjalp å ha samisk språkkompetanse. Antall grunnskoleelever i Kvalsund kommune ligger i dag på ca. 100 elever fra 1.- 10. klasse, vi har en lærer i grunnskolen i Kvalsund kommune som behersker samisk og vi har 8 elever som ønsker samiskundervisning ved Kvalsund skole. Ved Kokelv oppvekstsenter er det ingen elever som har ønsket samiskundervisning. For å imøtekomme ønsket fra elever i grunnskolen om å lære samisk, avvikles undervisningen i samisk ved at vi kjøper lyd-bildetjeneste fra en annen kommune i Finnmark i tillegg til den undervisningen som gis av samisklærer (i deltidsstilling) ved Kvalsund skole. Kvalsund kommune søker årlig etter pedagogisk personale som behersker samisk, og har per i dag en lærer i deltidsstilling tilsatt.

Antall elever som har samisk som 1.-språk i grunnskolen	Antall elever som har samisk som 2.-språk i grunnskolen	Antall personer innmeldt i Sametingets valgmanntall
3	5	130

1.3 Et langsiktig perspektiv

En av de største utfordringene nå det gjelder samisk språk er at relativt få personer bruker språket aktivt, dette fører til at en på lang sikt må ha klare og tydelige mål for å styrke og bevare språket.

Samisk språkopplæring i skole og barnehage forutsetter personale som behersker språket og at opplæringen også foregår på andre områder enn selve språkopplæringen. Her kan nevnes de øvrige fagene i grunnskolen og i barnehagens læringsområder. Både skoler og barnehager må velge metoder for innlæring basert på barnas språkbakgrunn slik at motivasjonen til å lære samisk gir resultater.

Alle barn har i dag rett til barnehageplass (jfr. Barnehageloven § 12a). Utfordringen i dag er at samiske barn ikke har rett til plass i samisk barnehage, de av de samiske barna som ikke får plass i en samisk barnehage og i stedet får plass i en norskspråklig barnehage får ikke samme rett til å lære samisk. Utfordringen i forhold til dette kan være å opprette avdelinger for samiskspråklige barn eventuelt en samisk barnehage i vår kommune. Hovedintensjon med dette er at det på sikt skal bli flere som bruker det samiske språket aktivt. Det er nå en økende interesse å ta tilbake det samiske språket og føre det videre til neste generasjon. På denne bakgrunn er det viktig egen samisk barnehage (evt. egen samisk barnehageavdeling) sees på som et alternativ på lang sikt.

Sterke sider i forhold til samisk språk og kultur i Kvalsund kommune:

- Særegen sjøsamisk kultur
- Samisk språkopplæring i grunnskolen
- En andel av kommunenes innbyggere forstår samisk
- Små enheter i skoler og barnehager
- Har samisk museum i Kokelv

Svake sider i forhold til samisk språk og kultur i Kvalsund kommune:

- Ingen som behersker skriftlig og muntlig samisk i kommunal forvaltning
- Ingen ansatte innen barne- og ungdomsarbeid som behersker samisk
- Vanskelig å rekruttere samisktalende pedagoger til grunnskolen
- Få som behersker skriftlig samisk blant befolkningen
- Få som behersker muntlig samisk blant befolkningen

2.0 MÅL FOR SAMISK SPRÅK OG KULTUR I KVALSUND KOMMUNE

2.1 FORMÅL:

- Kvalsund kommune har som mål å bevare og styrke samisk språk og samisk kultur i kommunen.
- Kvalsund kommune forstår at det samiske språket, den samiske og sjøsamiske kulturen er en del av den norske kulturarven.
- Kvalsund kommune vil arbeide for en statusheving av samisk språk og kultur i kommunen og regionen.

2.2 HOVEDMÅL:

- Styrke og videreutvikle samisk språk og kultur i Kvalsund kommune
- Rekruttere samisk talende pedagoger til grunnskolen i Kvalsund kommune
- Samisk skal være et levende språk og Kvalsund kommune skal legge til rette for at de som ønsker å lære seg samisk skal kunne gjøre det gjennom kurs arrangert lokalt.

2.3 DELMÅL:

- Kommunen har ansvar for å kvalitetssikre samisk opplæring ved å tilrettelegge for at ansatte får opplæring i samisk språk.
- Kommunen har ansvar for å kvalitetssikre samisk opplæring ved å tilrettelegge for at elever i grunnskolen får opplæring i samisk språk.
- Kvalsund kommune skal aktivt legge til rette for at pedagoger i skoler og barnehager kan lære seg samisk.

2.4 MÅLGRUPPER

- Kvalsund kommunens innbyggere
- Kvalsund kommunes ansatte
- Barn og unge i Kvalsund kommune.

3.0 RETTIGHETER OG PLIKTER

- **Sameloven §1-5 lyder:** *Samisk og norsk er likeverdige språk. De skal være likestilte etter bestemmelsen i kapitel 3.*
- **Samelovens §3-8 Rett til opplæring i samisk**
Enhver har rett til opplæring i samisk. Kongen kan gi nærmere regler om gjennomføringen av denne bestemmelsen. For opplæring i og på samisk gjelder i og i medhold av lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (Opplæringsloven)
- **OPPLÆRINGSLOVEN:** *I opplæringsloven i § 6-2 står det om elevenes rett til samisk opplæring i grunnskolen. I samiske distrikt har alle i grunnskolealder rett til opplæring i og på samisk. Utenfor samiske distrikt, har alle samiske elever individuell rett til opplæring i faget samisk. Dersom minst ti elever ønsker det i en kommune, har de rett til å få opplæring med samisk som opplæringsspråk og rett til å få samisk språk som fag. De kan fortsette så lenge det er minst seks elever igjen i gruppa. Kommunen kan velge hvilken skole et slikt tilbud gis ved. I Opplæringsloven betyr ordet «samisk»: nordsamisk, lulesamisk eller sørsamisk enkeltvis, eller alle tre samlet.*

3.1 Lovgivning

Kommunale myndigheter har den samme plikten som statlige myndigheter til å følge opp internasjonale forpliktelser og nasjonal rett i forhold til samene i Norge. FNs konvensjon Flertallsdemokrati sikrer ikke minoriteters rett i samfunnet. Med utgangspunkt i dette har artikkel 27 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter blitt inkorporert i norsk lov og skal sikre samenes rett som minoritet til å bruke sitt eget språk. ILO-konvensjon nr. 169 har som hovedprinsipp at urfolk har rett til å bevare og videreutvikle sin egen kultur og at myndighetenes plikt er å treffe tiltak for å støtte dette arbeidet. Grunnloven og stortingsmeldinger vedtatt av staten Norge erkjenner at den er dannet på territoriet til to folk – nordmenn og samer (St.meld. nr. 52 [1992–93] Om norsk samepolitikk). Den gjeldende statlige samepolitikken, sammen med grunnlovsparagraf 110a, bygger på et legitimasjonsgrunnlag som utgår fra samenes status som eget folk og urfolk. Dette pålegger den norske stat å verne samisk språk, kultur og samfunnsliv.

Det samiske språket betraktes som en del av den nasjonale kulturarven, og det skal respekteres og utvikles på like vilkår som det norske språk. Likeverdighet og likestilling for språk skal i prinsippet gjelde for alle offentlige organer innenfor det samiske kjerneområdet (St.meld. nr. 28 (2007–2008)).

Samepolitikken utgjør et grunnlag sammen med andre stortingsmeldinger for opprettelse av regjeringens handlingsplan for samisk språk.

Handlingsplanen skal legge grunnlaget for en «bred og langsiktig innsats for de samiske språkene på tvers av sektorer og forvaltningsnivå». Regjeringens klare målsetting i handlingsplanen er å tilrettelegge for en sikker fremtid for de samiske språkene i Norge. Her fremgår det at det er ønskelig at flere kommuner blir innlemmet i forvaltningsområdet for samisk språk. Sameloven § 1-5 slår fast at norsk og samisk er to likeverdige språk. Kapittel 3 i sameloven sikrer generelt samisktalende retten til å bli informert på samisk og retten til å bruke samisk språk ved henvendelser til det offentlige. Sameloven § 3-1 til § 3-11 gjelder for kommuner og fylkeskommuner som er innlemmet i forvaltningsområdet for samisk språk. Formålet her er å sikre, videreutvikle og øke bruken av samisk språk. Annen relevant lovgivning er opplæringsloven, stedsnavnloven, barnehageloven, kirkeloven, domstolsloven, pasientrettighetsloven og bestemmelser og forskrifter innenfor helse- og sosialområdet har innvirkning i bruken av samisk språk, St.meld. nr. 23 (2007–2008) *Språk bygger broer*; St.meld. nr. 31 (2007–2008) *Kvalitet i skolen*; St.meld. nr. 35 (2007–2008) *Mål og mening* og St.meld. nr. 11 (2008–2009) *Læreren – rollen og utdanningen*.

4.0 TILTAK

4.1 Generelt:

For at samisk språk og kultur skal kunne utvikles og være levedyktig, trenger man flere arenaer hvor det er naturlig at det samiske blir ivaretatt. Slike arenaer må det også være innenfor den kommunale organisasjonen, barnehager og skoler.

Aktuelle arenaer og tiltak er som følger;

- Kvalsund kommune skal arbeide for å øke og utvikle kompetansen i samisk når det gjelder pedagoger i skole og barnehage.
- Det bør lokalt arrangeres seminar med tema om samisk språk og kultur.
- Kommunalt ansatte får permisjon med lønn for å delta på kurs/studier i samisk
- På institusjoner hvor det bor samisktalende, skal det finnes samiskspråklige aviser og litteratur tilpasset beboerne.

4.2 Oppvekst:

I arbeidet med vitalisering av samisk språk og kultur er barnehagene og skolene viktige arenaer. Det er viktig at barn og unge er en prioritert gruppe, også når det gjelder bruk av tospråklighetsmidler.

Inneværende skoleår gjennomføres det ca. 17 uketimer samiskundervisning i grunnskolen. Kommunen har tilsatt lærere i 0,4 årsverk for gjennomføre ca. 50 % av denne undervisningen. De resterende undervisningstimene dekkes av lyd-bildeundervisning, der tjenesten kjøpes fra en annen kommune. Kostnader knyttet til læremidler og administrasjon må kommunen dekke selv. Fylkesmannens utdanningsavdeling dekker undervisningstimene i samisk, øvrige kostnader som hospitering må Kvalsund kommune dekke fra egne midler.

4.2.1 Grunnskolen:

- Gi tilfredsstillende samisktilbud til alle elever som ønsker det i 1.-10 klasse i henhold til Opplæringsloven
- Elevene kan velge mellom samisk 1, samisk 2 (samisk som 2.språk) eller samisk 3 (språk og kultur.
- Undervisningen skal tilpasses barnas språkferdigheter og sikre progresjon for hvert enkelt barn i henhold til Opplæringsloven.
- Rekruttere samisklærere til grunnskolen.
- Samisk kulturkunnskap skal være en naturlig del av alle fag i grunnskolen.
- Lokal kultur skal vektlegges i samiskundervisningen og i undervisningen generelt der det faller seg naturlig.
- Skolene skal så langt det lar seg gjøre, samarbeide med reindriftsnæringen slik at elevene får kjennskap til kulturen og næringen
- Skolenes bibliotek skal ha samisk litteratur tilpasset aldersgruppene
- Skolen skal bruke samisktalende foreldre og besteforeldre som naturlige samarbeidspartnere i forhold til samisk språk og kultur
- Den samiske lærerplanen – Kunnskapsløftet – Samisk - skal brukes i skolen.
- IKT-utstyr tilpasses samisk språk

4.2.2 Barnehage:

- Kvalsund kommune skal legge til rette for at alle barn i barnehagen skal få kjennskap til samisk språk og kultur.
- Barnehagene skal så langt det lar seg gjøre, samarbeide med reindriftsnæringen slik at barna får kjennskap til samisk kulturen og næring
- Barnehagen skal bruke samisktalende foreldre og besteforeldre som naturlige samarbeidspartnere i forhold til samisk språk og kultur
- Kommunen har ansvar for at barnehagetilbudet til samiske barn bygger på samisk språk og kultur.

- Kommunen skal være ansvarlig for at pedagogene i barnehagene skal få tilbud om opplæring i samisk kultur

4.2.3 Kulturskolen:

- Kulturskolen skal utarbeide undervisningsstoff på grunnlag av samisk musikk og billedkunst.
- Kulturskolen skal gi et eget tilbud som dekker samisk håndverk/doudji, tilsvarende minimum 20 % stilling

4.3 Bibliotek og bibliotekbuss:

- Biblioteket skal ha samiske medier (bøker, tidsskrifter, aviser, videoprogrammer, musikkmedier osv.) tilgjengelig for utlån fra bibliotek og bibliotekbuss

4.4 Kulturarrangementer:

- Samefolkets dag skal markeres med flagging med samisk og norsk flagg
- Flagging på øvrige merkedager:
 - FNs internasjonale urfolksdag 09.08
 - Det samiske flaggets dag 15.08
 - Det norske Sametingets grunnleggingsdag 09.10
 - Valgdager ved Sametingsvalg
- Konstituering av Sametinget, hvert fjerde år
- Alle skoler og barnehager skal markere Samefolkets dag
- Samefolkets dag skal markeres med tilstelning for Kvalsund kommunes befolkning på Miljøbygget i Kvalsund.
- Arahavde – prosjekt som omhandler sjøsamisk kultur og er et kulturtilbud for alle aldersgrupper
- Kokelv sjøsamiske museum skal invitere alle skoler og barnehager til museet minst en gang pr år.

4.5 Kommunal forvaltning:

- Skriftlige henvendelser til Kvalsund kommune som et forvaltningsorgan har rett til skriftlig svar på samisk
- Tolketjenester kan brukes ved behov
- Merking og skilting på samisk.

4.6 Helse- og sosialsektoren:

- Pasienter og brukere som har behov for å bruke samisk for å ivareta sine interesser har rett til å bli betjent på samisk. Tolketjeneste er et alternativ dersom betjeningen ikke behersker samisk. Opplysninger som gis skal nedtegnes i pasientens/brukerens journal.
- På institusjoner hvor det bor samisktalende, skal det finnes samiskspråklige aviser/magasiner og litteratur tilpasset beboerne.
- Merking og skilting på samisk i kommunens institusjoner.
- Merking av private rom, toaletter, bad, utganger, nødutganger, fellesrom
- Ansatte i pleie- og omsorgstjenesten skal gis tilbud om samiskkurs
- Sansehagene ved institusjonene skal ha innslag av sjøsamisk kulturarv.

5.0 Kostnadskalkyle og finansiering:

Beløp i 1000 kr

Tiltak	Institusjon	2019	2020	2021	2022
Samisklærer i full stilling, fordelt på 2 skoler	Kvalsund skole Kokelv oppv. senter	700	700	700	700
Samiske læremidler	Kvalsund skole Kokelv oppv. senter	20	20	20	20
Formingsmateriell		10	10	10	10
Ekskursjonsutgifter skoler og barnehager		10	10	10	10
Kulturskoleutgifter, 20% lærerstilling		140	140	140	140
Markering av samefolkets dag for kommunens befolkning		12	12	12	12
Ekskursjoner		10	10	10	10
Arahavde		90	100	100	125

Samiske medier		40	40	40	40
Bibliotekbuss		45	45	45	45
Kompetanseheving	Skole- og barnehage	50	50	50	50
	Helse-og oms.	30	30	30	30
Tolketjenester	Helse- og omsorg	10	10	10	10
Sansehagene	Helse- og omsorg	20	20	20	20
		1187	1197	1197	1197

Litteraturliste

Anaya, James (02.01.2011) Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous people, UN Human Rights Council.

Andersen, Svanhild og Strömngren, Johan (2007) *Evaluering av samelovens språkregler*. Sámi Nordic Sámi Institute.

Broderstad, E. Grete, Schanche, Audhild og Stordahl, Vigdis (1999) *Makt, demokrati og politikk - bilder fra den samiske erfaringen*. Makt- og demokratiutredningens rapportserie: Oslo.

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet (2009-2010) *Utredning; Forprosjekt innlemming i forvaltningsområde for samiske språk* (Evenes og Skånland kommuner)

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet (2011-2013) *Handlingsplan for samiske språk*

Fylkesmannen i Troms (2019) *Informasjon*.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (1992.03.31 nr 0204): *Forskrift om rett til opplæring i samisk*.

Fornyings-, administrasjons og kirkedepartementet (2014) *Informasjon om Samelovens språkregler*.

Kleven, Ole-Magne, Jakola, Trygg, Hegg, Lone, Aslaksen (2009) *Evaluering. Bruk av tospråklighetsmidler*. Finnu1 Consult AS.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2003.01.07 nr 0013): *Forskrift til samelovens språkregler*.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2005.06.17 nr. 0657) *Forskrift til sameloven* (lov 12. juni 1987 nr. 56) *om forvaltningsområdet for samisk språk*.

Kunnskapsdepartementet (2006.06.23 nr 0724) *Forskrift til opplæringslova*.

Kulturdepartementet (2007.06.01 nr 0592) *Forskrift om skrivemåten av stadnamn*.

LOV-1987-06-12-56 (Sameloven) *Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold*.

LOV-1998-07-17-61 (Opplæringslova) *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa*.

LOV-1990-05-18-11 (Stadnamnlova) *Lov om stadnamn*.

LOV-2005-06-17-64 (Barnehageloven) *Lov om barnehager*.

NOU (1984:18) Om samenes rettsstilling.

NOU (2007:14) *Samisk naturbruk og retts-situasjon fra Hedmark til Troms.*

Ot.prp. nr. 38 (2005–2006) *Om lov om endring av lov 14. august 1918 nr 1 om forandring av rikets inndelingsnavn.* Fornyings- og administrasjonsdepartementet.

Røyrvik kommune (2010) *Røyrvik kommune, forvaltningsområde for samiske språk.*

Sametinget (08.07.2010) *Høringsnotat - Nye beregningsregler og tildelingskriterier for tospråklighetstilskudd til kommuner og fylkeskommuner innenfor forvaltningsområdet for samisk språk.*

Sametinget (2019) *Informasjon.* Hentet fra <http://www.samediggi.no> og sametingets språkavdeling.

Samtaler med ansvarlige for læreplanverket for samisk (2019) *Gavnos.*

Statens vegvesen (2019) *Informasjon.*

St. meld. Nr. 52 (1992-93) *Om norsk samepolitikk.* Kommunal- og arbeidsdepartementet.

Tromsø kommune (ukjent årstall) *Tromsø kommunestyre vedtak sak 194/96.*

Tromsø kommune (1996) *Handlingsplan for samisk kultur og næring i Tromsø.*

Tromsø kommune (2007) *En offensiv aktør på den internasjonale arena.*

Tromsø kommune (2007) *Kommuneplan 2007- 2018.*

Udir (2010) *Rundskriv 08-2010 - Kunnskapsløfte – om fag- og timefordeling for grunnskoleopplæring og tilbudsstrukturen i videregående opplæring.*

Utdanningsdepartementet (2015) *Gavnos.* Hentet fra:

<http://www.udir.no/upload/Brosjyrer/Gavnos.pdf>

Wiklund, K.B. (1908) *De svenska nomadlappans flyttningar til Norge i äldre och nyare tid.* Almqvist & Wiksells boktryckeri.